

PERKAHWINAN KOMUNITI SINO-KADAZAN DI KOTA KINABALU, SABAH: MEMAHAMI CABARAN IDENTITI, PELBAGAI ADAT DAN HUBUNGAN HARMONI DALAM KELUARGA

SINO-KADAZAN COMMUNITY MARRIAGE IN KOTA KINABALU, SABAH: UNDERSTANDING THE CHALLENGES OF IDENTITY, VARIOUS CUSTOMS AND HARMONIOUS RELATIONSHIPS IN THE FAMILY

Nevashiny Karuppiah¹, Rosazman Hussin²

¹Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Malaysia Sabah, Kota Kinabalu, Sabah, Malaysia

²Institut Kajian Orang Asal Borneo, Universiti Malaysia Sabah, Kota Kinabalu, Sabah, Malaysia

nevashiny@hotmail.com , azzs@ums.edu.my

Corresponding author: Rosazman (azzs@ums.edu.my)

ABSTRACT

The issue of this article is the intercultural marriage among the Sino-Kadazan community that took place before the formation of Malaysia in 1963 in Sabah. Among the challenges faced is that the status of their identity is often disputed. This article also looks at the personality of this community as well as their habits in the family culture such as in the aspects of communication language, beliefs, nutrition and choice of residence. The aim of this study is to answer the question posed that is whether intercultural marriages such as the Sino-Kadazan community will create a harmonious relationship or the existence of problems such as conflicts in cultures? This study uses a qualitative method, which is to conduct in -depth interviews and observations to the homes of five respondents. To further strengthen the data of this study, secondary sources were also used. The location setting is done in several areas around Kota Kinabalu which have Sino-Kadazan ethnicity. The concepts used are to understand the issue in more depth and relate it to the data obtained. This study has shown that society is able to adapt to the existing culture and accept it as their identity. This article is produced to enhance the community's understanding of inter -racial relations through intermarriage or culture, especially in the state of Sabah and in general in Malaysia. The hope for this study is that the gap between cultural differences can be bridged and in turn society will pay more attention to the issue.

Keywords: *Custom, Challenges, Harmonious Relationships, Ethnic Identity, Sino-Kadazan Society, Intermarriage*

ABSTRAK

Isu artikel ini ialah perkahwinan antara budaya dalam kalangan masyarakat Sino-Kadazan yang berlaku sebelum pembentukan Malaysia 1963 di Sabah. Antara cabaran yang dihadapi ialah kedudukan status identiti mereka sering dipertikaikan. Artikel ini turut melihat pada keperibadian komuniti ini serta kebiasaan mereka dalam budaya berkeluarga seperti dalam aspek bahasa komunikasi, kepercayaan, pemakanan dan pemilihan tempat tinggal. Matlamat kajian ini adalah untuk menjawab persoalan yang dikemukakan iaitu adakah perkahwinan antara budaya seperti komuniti Sino-Kadazan akan mewujudkan hubungan yang harmoni atau wujudnya permasalahan seperti konflik dalam budaya? Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif, iaitu melakukan temu bual secara mendalam dan pemerhatian ke rumah lima orang responden. Untuk memperkukuhkan lagi data kajian ini, sumber sekunder juga turut digunakan. Latar lokasi dilakukan di beberapa kawasan sekitar Kota Kinabalu yang mempunyai etnik Sino-Kadazan. Konsep-konsep yang digunakan adalah untuk memahami isu dengan lebih mendalam dan mengaitkannya dengan data yang diperolehi. Kajian ini telah memperlihatkan masyarakat mampu menyesuaikan diri dengan budaya yang wujud dan menerimanya sebagai identiti mereka. Artikel ini dihasilkan untuk mempertingkatkan pengertian masyarakat tentang hubungan antara kaum melalui perkahwinan campur atau budaya khususnya di negeri Sabah dan secara amnya di negara Malaysia. Harapan untuk kajian ini ialah jurang perbezaan antara budaya boleh dirapatkan dan seterusnya masyarakat akan lebih menitikberatkan isu tersebut.

Kata kunci: Adat, Cabaran, Hubungan Harmoni, Identiti Etnik, Masyarakat Sino-Kadazan, Perkahwinan Campur

Pengenalan

Sabah telah menunjukkan wujudnya pelbagai etnik dan bahasa serta amalan hidup yang berlainan dengan negeri lain di Malaysia. Hal ini dapat dilihat bahawa negeri Sabah mempunyai 33 kumpulan pribumi atau etnik yang boleh berkomunikasi dalam lebih daripada 50 bahasa serta 80 dialek etnik. Kadazan Dusun adalah kumpulan etnik terbesar yang membentuk hampir 30% daripada keseluruhan jumlah penduduk di Sabah (Laman Rasmi Kerajaan Negeri Sabah, 2010). “Etnik Sino-Kadazan adalah antara satu daripada etnik minoriti dan merupakan fokus dalam penyelidikan ini. Perkataan ‘Sino’ merujuk kepada orang Cina di Sabah dan ‘Sino-Kadazan’ adalah gelaran kepada mereka secara khusus yang lahir dari campuran ibu bapa yang berlainan etnik” (Zurafizah, 2016). Kelainan amalan budaya Sino-Kadazan secara umumnya tidak begitu ketara dengan etnik lain. Dari masa ke masa, setiap kumpulan etnik masyarakat akan berubah mengikut peredaran waktu dan seterusnya melahirkan adat mahupun amalan baru. Etnik Sino-Kadazan juga akan mengubah ciri-ciri dalam aspek kehidupan mereka seiring dengan waktu. Budaya Sino-Kadazan mempunyai kesamaan dengan etnik seperti Bajau dan Murut dalam beberapa aspek budaya mereka tetapi tetap wujud perbezaan antara kesemua etnik tersebut.

Isu yang ingin dikupas dalam kajian adalah, adakah hubungan harmoni atau konflik yang terlahir dalam dua budaya yang berbeza ini. Perkara ini merupakan permasalahan kajian yang ingin diselesaikan. Pemilihan etnik Sino-Kadazan adalah kerana kajian tentang etnik tersebut dalam aspek hubungan kekeluargaan masih kurang dalam dunia akademik. Dalam melihat aspek hubungan kekeluargaan ini, kajian “*way of life*” oleh Taylor (1871), menyatakan kajian perlu meliputi aspek pengetahuan, kepercayaan, seni moral, undang-undang, kebiasaan, dan keupayaan serta kebiasaan lain yang diperoleh seseorang manusia sebagai anggota masyarakat.

Sorotan Literatur

(i) Definisi Konsep

Adat

Adat dilihat mempunyai banyak tafsiran. Menurut Zainal Kling (1996), “adat merupakan nexus iaitu titik pertemuan yang melibatkan adanya interaksi antara manusia dengan alam”. Daripada interaksi yang terjadi, wujudlah pelbagai reaksi dan ia akan melahirkan satu keunikan mahupun permasalahan kepada masyarakat. Dalam perkahwinan campur, nilai adat amat penting untuk memastikan sesuatu adat tersebut kekal atau hilang dalam generasi tersebut. Adat diperlukan dalam sesebuah keluarga khususnya keluarga yang berbeza budaya kerana nilai adat yang akan memperkukuhkan hubungan keluarga tersebut. Adat akan membantu merapatkan dan mewujudkan hubungan harmoni antara anggota.

Perkahwinan Campur

Konsep untuk perkahwinan campur banyak diertikan oleh para pengkaji sehingga wujudnya pelbagai jenis maksud. Definisi daripada Marezki (1977), telah digunapakai untuk kajian ini. Beliau menyatakan ia adalah “perkahwinan antara pasangan yang berlainan budaya dan bahasa yang mungkin mempunyai nilai, kepercayaan, adat istiadat yang berbeza, tradisi atau gaya hidup. Kelainan daripada budaya itu akan memungkinkan berlakunya keuntungan atau kerugian keturunan tersebut. Sekiranya, kedua-dua bahasa dan budaya dipertahankan akan memperkayakan diri mereka tetapi jika hanya satu budaya atau bahasa dipertahankan, ini boleh melemahkan struktur”. Konsep ini merupakan konsep utama dalam kajian kerana ia merupakan pencetus idea untuk kajian ini dijalankan.

Identiti Etnik

Pengenalan identiti etnik merupakan proses yang lebih dominan dalam mewujudkan identiti bangsa dan etnik. Ia akan menjadi kekuatan yang melibatkan dinamika kumpulan. Kumpulan ini dapat memaksa anggotanya untuk mematuhi dan kemudian mendalami identiti yang cuba dibuat oleh kumpulan. Kesesuaian tersebut dan internalisasi penting untuk memastikan ketenteraman sosial. Talcott Parson menyatakan, dua elemen ini akan membentuk teras permuafakatan sosial yang memungkinkan keseimbangan sosial tercapai (Cuff, Sharrock, & Francis, 1998). Identiti kaum dan etnik dibina oleh sosialisasi menurut daripada perspektif Parsonian. Semasa pembelajaran diinternalisasi, mereka akan belajar dari masyarakat dan akhirnya pembelajarannya diperkukuhkan. Daripada proses belajar dan menerima, identiti kaum dan etnik kemudian diperkembangkan. Konsep ini memainkan peranan dalam memperkukuhkan lagi konsep-konsep lain. Identiti etnik merupakan lambang kepada seseorang untuk terus berjuang dan membangunkan identiti tersebut.

(ii) Ulasan Kajian Lepas

Budi Anto dan Saidatul Nornis, (2020) dalam kajian “*Amalan Kahwin Campur dalam kalangan Masyarakat di Kota Kinabalu, Sabah*”, menunjukkan ia belaku akibat daripada faktor-faktor penggalak seperti budaya, agama dan toleransi. Kajian ini menggunakan kaedah kuantitatif dimana responden kajian merupakan remaja bumiputera. Kajian ini menunjukkan hasil amalan perkahwinan campur yang sangat tinggi. Kajian ini juga berjaya memperolehi data yang meliputi kaum dan agama serta kewarganegaraan. Kesimpulannya, kajian berjaya memperlihatkan kawasan Kota Kinabalu mempunyai hubungan kepelbagaian etnik yang bagus.

Trend perkahwinan antara etnik atau budaya di Malaysia dilihat menunjukkan peningkatan walaupun persepsi positif cenderung dibayangi oleh persepsi negatif. Artikel “*Choose One!*”: *Challenges of Inter-Ethnic Marriages in Malaysia*” oleh Giok dan Nidzam, (2013) meneliti trend perkahwinan antara etnik. Mereka telah menggunakan kaedah kualitatif iaitu sebanyak 50 pasangan kahwin campur pada tahun 2011. Dapatan kajian berjaya mengenalpasti tiga cabaran besar dalam trend perkahwinan antara etnik iaitu prasangka masyarakat, campur tangan dari pihak ketiga serta karenah daripada perundangan dan birokrasi.

Kajian tentang perkahwinan campur banyak dikaji dan diterbitkan dalam dunia akademik. Tan, (1988) dalam kajian "*The Baba of Melaka: Culture and Identity in a Chinese Peranakan Community in Malaysia*" turut melihat aspek tersebut tetapi fokusnya terletak pada komuniti peranakan Cina. Beliau menggunakan kaedah daripada sumber sekunder untuk memperolehi data. Beliau mendapati dalam kajian ini, proses akulturasi telah menyebabkan komuniti tersebut kekal sebagai sub-etnik dalam kategori ras Cina di Malaysia. Tan pada akhirnya merumuskan bahawa sesuatu budaya akan mempengaruhi budaya yang lain akibat daripada kegiatan kehidupan seharian mereka.

Terdapat juga kajian yang telah dilakukan berfokus kepada evolusi komuniti Sino-Kadazan untuk mendapatkan jawapan tentang aspek pilihan identiti dan amalan budaya. Kajian ini boleh dilihat dalam artikel Wong, (2016) iaitu "*A Hybrid Community in East Malaysia: The Sino-Kadazan of Sabah and their Search for Identity*". Artikel ini turut menggunakan sumber sekunder untuk mendapatkan data. Wong berjaya menunjukkan bahawa budaya Dusun lebih diamalkan berbanding budaya Cina, dimana anak-anak keluarga yang dikaji mengikuti budaya sebelah ibu mereka. Perkara ini terjadi akibat aktiviti negatif seperti berjudi dan penyulingan wain beras oleh kehadiran etnik Cina di Penampang. Keunikan dalam kajian beliau adalah berlakunya transformasi dalam keluarga yang dikaji. Ia dikatakan sebagai proses semulajadi dan menjadi faktor kepada penolakan masyarakat Cina tentang generasi campur dalam komuniti mereka. Proses ini telah menjadi satu penanda antara Sino dengan Cina. Wong turut membuat kesimpulan bahawa penerimaan etnik Cina mahupun Kadazan dalam komuniti Sino-Kadazan lebih mudah pada zaman kini. Komuniti tersebut turut memahami identiti mereka dengan jelas.

Sarjit, (2001) dalam laporan penyelidikan yang bertajuk "*Perkahwinan Campur Peranakan Punjabi di Sabah*" turut melihat wujudnya perbezaan peranakan Punjabi dalam budaya berbanding orang Sikh di Semenanjung Malaysia. Kajian ini dijalankan kerana beliau mendapati bahawa perbezaan tersebut tidak menyebabkan masyarakat peranakan Punjabi untuk tidak bersikap komitmen terhadap agama Sikh. Beliau menggunakan kaedah kualitatif dimana kerja lapangan dan temu bual dijalankan terhadap 10 orang responden Punjabi di empat kawasan berbeza. Antara gurdwara atau pusat ibadat yang dipilih ialah di kawasan Kota Kinabalu, Lahad Datu, Tawau dan Sandakan. Melalui kajian ini, beliau mendapati peranakan Punjabi adalah mereka yang terlahir daripada perkahwinan campur antara kumpulan pribumi seperti Kadazan, Murut, Bisaya dan Cina. Hasil kajian ini, Sarjit telah berjaya memperolehi data yang menunjukkan komuniti peranakan Punjabi di Sabah amat prihatin dengan agama mereka. Selain itu, komuniti tersebut menginginkan sokongan dan tunjuk ajar orang Sikh di Semenanjung Malaysia serta tidak memandang serong terhadap adat perkahwinan campur peranakan Punjabi ini.

Adat istiadat sering wujud dalam kalangan masyarakat dan tidak mudah untuk ditinggalkan. Abdul dan Mohd, (2013) dalam kajian mereka iaitu "*Kajian Mengenai Adat Perkahwinan Masyarakat Jawi Peranakan India Islam di Pulau Pinang, Malaysia: Dari Perspektif Islam*" ,melihat amalan-amalan yang dilakukan oleh masyarakat Jawi Peranakan India Islam dan adakah amalan yang diamalkan bercanggah dengan agama. Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif iaitu menemu bual dan turun ke lapangan. Mereka turut menggunakan penyelidikan perpustakaan untuk mengukuhkan data. Responden kajian ini terdiri daripada 20 lelaki dan

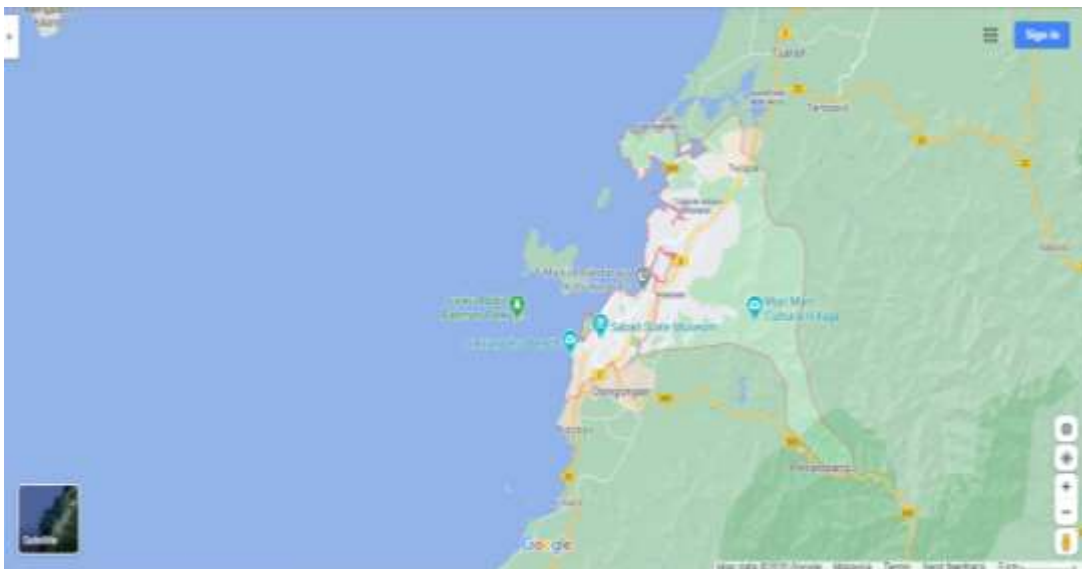
perempuan di kawasan sekitar Georgetown. Hasil daripada kajian ini mendapati kebanyakan masyarakat Jawi Peranakan masih mengekalkan dan mengamalkan adat istiadat nenek moyang mereka. Adat tersebut dilihat bercampur aduk dengan adat Melayu khususnya dalam upacara perkahwinan. Perkara ini menunjukkan mereka mengamalkan adat yang dipengaruhi agama Hindu.

Metodologi Kajian

Kajian ini mengaplikasikan pendekatan kualitatif. Beberapa kaedah telah dilakukan untuk mendapatkan maklumat yang berkaitan. Lokasi utama kajian adalah di beberapa kawasan sekitar Kota Kinabalu. Pengkaji mengaplikasikan kaedah kualitatif iaitu menurut Sabitha Marican (2005), ia adalah kajian bersifat semuajadi yang tidak mematuhi atau mengikut spesifikasi statistik dalam proses seperti pengumpulan data dan penganalisis data kajian. Dalam proses untuk mendapatkan data, dua sumber telah digunapakai iaitu primer dan sekunder. Antara contoh daripada sumber-sumber tersebut adalah kaedah temu bual mendalam dan pemerhatian. Data carian daripada perpustakaan dan laman sesawang turut digunakan dalam sumber sekunder. Selain itu, soalan terbuka digunakan kerana ia lebih fleksibel dan mampu memberi kebebasan kepada para responden. Rakaman diambil ketika temu bual dijalankan untuk menumpukan perhatian ketika ia berlangsung. Ia kemudian disalin semula menjadi transkrip yang akan membantu dalam proses analisis data. Pengkaji juga menggunakan kaedah temu bual kerana ia lebih sesuai untuk memperolehi data yang mendalam berbanding soal selidik (Cresswell, 2003). Responden kajian ini merupakan pelajar Sino-Kadazan di Universiti Malaysia Sabah (UMS) serta ahli keluarga mereka. Pengkaji berinteraksi dengan responden-responden secara langsung. Hal ini membolehkan pengkaji membuat catatan tentang cara kehidupan dan amalan hidup mereka.

Kajian ini dijalankan di Kota Kinabalu yang terletak di Pantai Barat Laut Borneo yang menghadap Laut China Selatan (Laman Rasmi Dewan Bandaraya Kota Kinabalu, 2017). Kota Kinabalu dikenali sebagai Jesselton pada satu masa dahulu. Menurut bancian daripada Statistik Malaysia (2010), ia merupakan ibu negeri Sabah dan mempunyai penduduk seramai 452,058 apabila daerah Penampang dan Putatan disertakan. Pemilihan kawasan tersebut adalah kerana etnik Sino-Kadazan mudah ditemui di sana untuk ditemu bual.

Rajah 1: Peta Kota Kinabalu

Sumber: GoogleMaps

Penemuan Kajian dan Perbincangan

Asal usul kewujudan identiti masyarakat Sino-Kadazan

Sino-Kadazan merupakan antara etnik minoriti di negeri Sabah. Gabungan antara bangsa Cina dan etnik Kadazan Dusun melalui perkahwinan telah mewujudkan etnik Sino-Kadazan. Menurut Zurafizah, (2016) masyarakat luar lebih mengetahui tentang persamaan antara etnik berbanding perbezaannya.

Adat meminang sangat penting dalam proses perkahwinan. Kajian daripada Zurafizah, (2016) menyatakan pada zaman dahulu-kala, pihak lelaki yang perlu memberikan hantaran namun seiring dengan waktu kedua-dua pihak perlu saling membalas hantaran. Pengurusan perkahwinan juga dilihat berubah. Pengantin perlu melalui persetujuan daripada ketua kampung dan kemudian disatukan di gereja. Tetapi sekarang mereka hanya perlu mengikut undang-undang negara iaitu mendaftar di pejabat pendaftaran sebelum disatukan di gereja.

Pantang larang dalam perkahwinan etnik ini juga banyak. Perkara ini dikaji oleh Zurafizah, (2016) dalam kajian beliau.. Beliau menyatakan bunyi daripada kicauan burung menandakan perkahwinan perlu ditunda kerana akan membawa malang. Tetapi kini, pantang larang tersebut tidak diikuti lagi oleh kebanyakan anggota. Bagi Sino-Kadazan juga, apabila mereka mempunyai anak, nama akan mengikut keturunan sebelah bapa yang berketurunan Cina tetapi dari segi agama, anak tersebut bebas memilih agama yang akan dianutinya.

Amalan budaya etnik Sino-Kadazan

Pihak lelaki berbangsa Cina lebih mendominasi dalam pengamalan budaya. Walaupun begitu, amalan dan kepercayaan etnik Kadazan masih diamalkan dalam keluarga. Pernyataan ini membawa maksud bahawa kedua-duanya boleh wujud berdampingan dan dinikmati oleh semua

ahli. Dengan ini, keharmonian dapat dicapai dalam keluarga. Temu bual ini akan memperkukuhkan hujahan berikut:

“Contohnya masa majlis perkahwinan. Oleh kerana kami berbangsa Cina dan Kadazan, kami punyai sesi minum teh iaitu diamalkan oleh kaum Cina dan kami juga mempunyai sesi Miohon pinisi yang dikenali sebagai nasi suap antara sesama pasangan masa hari perkahwinan. Oleh itu saya rasa budaya perkahwinan kami adalah bercampur dengan kedua-dua kaum Cina dan Kadazan yang adalah sememangnya berbeza dari budaya lain.” (Informan 2, 2019)

Dari aspek bahasa, boleh dilihat empat responden bertutur dalam Bahasa Cina, Melayu dan Kadazan berbanding Bahasa Inggeris. Hanya seorang yang menggunakan Bahasa Inggeris kerana menerima didikan di sekolah antarabangsa yang menggunakan Bahasa Inggeris. Responden menyatakan dengan jelas :

“ Bahasa Inggeris kurang. Sebenarnya sebab ibu dan bapa saya juga hanya bertutur satu bahasa yang dominan dalam keluarga masing-masing walaupun sebelum berkahwin. Jadi, selepas berkahwin mereka tetap selesa menggunakan Bahasa Melayu dan Cina”. (Informan 1, 2019)

Untuk aspek kepercayaan dan agama, mereka mengutamakan sikap saling beradaptasi. Nilai seperti toleransi dan saling faham-memahami dalam keluarga merupakan amalan yang dipegang. Responden menyatakan :

“Amalan saya datang daripada kedua ibubapa saya iaitu Cina dan Kadazan. Jadi kami akan mengikuti kepercayaan mereka percaya. Contohnya bapa saya Cina masa Tahun Baru Cina kami tidak dibenarkan menyapu lantai kerana bagi kaum Cina, masa Tahun Baru Cina, itu rezeki akan datang pada setiap rumah. Jadi sekiranya kami menyapu lantai mereka percaya ia akan melarikan rezeki ke luar rumah. Untuk kaum Kadazan, kepercayaan ibu saya adalah semasa hari kematian. Kami punyai sesi momisok iaitu pada hari ketujuh meninggal dunia, kami akan memanggil bomoh untuk datang dan kami percaya bomoh itu akan panggil balik roh itu untuk beritahu roh itu, bahawa dia tidak lagi seperti orang biasa hidup di dunia. Dia sebenarnya sudah menjadi roh dan meninggal dunia. Itu yang kaum Kadazan percaya masa hari ke-tujuh kematian”. (Informan 2, 2019)

Sikap saling beradaptasi amat penting kerana bukan sahaja untuk menghalang masalah daripada muncul tetapi turut merupakan tanda hormat terhadap kepercayaan dalam keluarga itu. Mereka turut mempunyai kebebasan dalam menganuti agama yang akan menjadi pegangan hidup. Kebebasan yang diberi ini menyebabkan anak-anak tersebut bebas membuat keputusan dalam pemilihan agama mereka.

Makanan moden dan tradisi masih diamalkan anggota keluarga. Daripada kajian yang dilakukan, waktu hidangan merupakan perbezaan yang berjaya dikupas khususnya makanan tradisi. Aspek pemakanan adalah masih seimbang dalam etnik Sino-Kadazan. Responden menyatakan bahawa:

“Sebenarnya ermm untuk makanan biasa-biasa macam breakfast, lunch, dinner begitu. Kami dua-dua pun ada tradisi dan moden. Contohnya kalau makanan tradisi Cina, kadang-kadang boleh beli dari kedai seperti Gao Chung dan makanan tradisi Kadazan iaitu Tuhau kami selalu makan dengan nasi”. (Informan 2, 2019).

Aspek yang terunik ialah pemilihan tempat tinggal. Ia unik kerana semua responden menyatakan bahawa bapa mempunyai hak yang besar dalam aspek ini.

“Untuk sekarang, keluarga mengikuti saya sebagai ketua rumah. Kami akan menyediakan keperluan dalam keluarga. Oleh itu tempat tinggal tidak ada kena-mengena dengan bangsa dan agama”. (Informan 4,2019).

Boleh dilihat unsur gender amat dititikberatkan dalam anggota keluarga. Pengamalan ini masih diteruskan dalam keluarga walaupun zaman telah berubah.

Daripada semua aspek yang telah dibincangkan diatas, setiap satunya mempunyai aspek dominan. Bahasa Melayu dilihat lebih dominan walaupun bahasa lain turut dituturkan. Bahasa Melayu digunakan kerana ia mudah dan amat senang difahami semua.

“Bahasa Melayu adalah lebih dominan. Sebab ibu saya adalah Kadazan, sekiranya saya bercakap Cina di rumah. Ibu saya tidak akan faham, oleh itu, kami sekeluarga bercakap Bahasa Melayu dan ada campur. Dominan kepada Bahasa Melayu”. (Informan 2, 2019).

Dalam aspek kepercayaan, bangsa Cina adalah dominan manakala bagi agama, agama Kristian dilihat dominan berbanding agama Buddha. Kepercayaan Cina dominan kerana semasa perayaan, pembakaran mercun perlu dilakukan agar proses tersebut lengkap berbanding dengan kepercayaan dalam etnik Kadazan yang dilihat agak merumitkan. Pernyataan ini disokong oleh responden :

“Jangan sapu atau bersihkan rumah sehari sebelum Tahun Baru Cina kerana ia adalah kepercayaan tradisional”. (Informan 3,2019).

Dari segi agama, empat responden menganuti agama Kristian dan agama Buddha hanya dianuti oleh satu responden. Kristian dianuti kerana dibesarkan dengan ajaran tersebut manakala responden yang menganuti Buddha adalah kerana pengaruh kuat sebelah bapanya.

Dari segi makanan, aspek ini tidak ditonjolkan dengan begitu jelas. Hal ini kerana ia wujud secara seimbang. Boleh disimpulkan bahawa makanan tradisi dan moden tetap dipilih kerana masih dapat mengikat selera mereka.

“ Makanan biasa yang dihidangkan adalah secara campur. Kadang-kadang makanan tradisi, kadang-kadang moden, sebab ikut selera makan. Tapi lagi sedap kalau kasih gabung”. (Informan 5, 2019).

Etnik Cina dilihat mendominasi aspek tempat tinggal kerana kepercayaan tradisi yang mengutamakan lelaki. Lelaki dilihat mempunyai hak dan pembuat keputusan yang sangat tinggi. Pernyataan ini diakui oleh responden :

“Bapa saya lebih dominan sebab bapa ialah Cina, dia percaya bahawa kaum perempuan harus mengikut dan berpindah ke rumah kaum lelaki. Jadi kami

mengikuti kepercayaan itu dan kami tinggal di kawasan bapa saya”. (Informan 2, 2019).

Kajian ini berjaya menyimpulkan bahawa semua responden setuju akan pernyataan tempat tinggal didominasi oleh lelaki. Lelaki dilihat sebagai ketua keluarga dan paling dipentingkan dalam kaum Cina.

Cabaran perkahwinan campur dalam kalangan etnik Sino-Kadazan

Kajian ini melihat cabaran kepada tiga unsur. Agama dan kepercayaan, bahasa dan budaya merupakan pecahan dibawah kategori cabaran. Selain itu, penyelesaian turut dikaji agar ia seiring dengan cabaran yang telah dikupaskan. Cabaran untuk aspek agama dan kepercayaan sukar dielakkan kerana perbezaan agama yang terlibat. Merujuk kajian oleh Sanusi Osman, (1981) beliau mengukuhkan pernyataan diatas kerana isu agama dilihat sangat sensitif kepada kebanyakan masyarakat walaupun pada zaman moden. Walaupun begitu, kepercayaan boleh wujud selari dengan agama selagi tidak bercanggah dengan agama.

Cabaran pertama dapat diselesaikan melalui toleransi dalam kalangan pasangan. Dua responden menyatakan bapa mereka dominan ketika ingin menyelesaikan masalah manakala dua responden menyatakan kedua-dua ibu bapa adalah sama penting untuk selesaikan masalah. Seorang responden memberitahu bahawa ibunya dominan kerana sifat teliti dalam diri ibunya berbanding bapanya.

“Kadang-kadang ayah saya tidak dapat membuat keputusan tapi setelah mendapat keputusan dan mendengar pendapat ibu saya, saya rasa dia dapat menyelesaikan sesuatu perkara dengan lebih bagus”. (Informan 1, 2019).

Bahasa merupakan cabaran kedua yang dilihat membawa masalah dalam komunikasi. Bahasa yang digunakan mesti mudah difahami dan boleh dituturkan semua masyarakat. Oleh sebab berlaku percampuran dalam keluarga maka bahasa yang lain tidak dipinggirkan tetapi dianggap sebagai bahasa sampingan. Penyelesaian yang diambil ialah menggunakan bahasa yang sesuai dengan keadaan persekitaran. Responden menyatakan:

“Bahasa Melayu dominan. Sebab ibu saya adalah Kadazandusun sekiranya saya bercakap Cina di rumah, ibu saya tidak akan faham. Oleh itu, kami sekeluarga bercakap Bahasa Melayu dan ada campur bahasa lain”. (Informan 2, 2019).

Hal ini menunjukkan bahasa adalah sesuatu yang tidak statik dan mengubah mengikut zaman. Oleh itu pentingnya mengamalkan bahasa yang seimbang dalam keluarga.

Budaya yang merupakan cabaran ketiga dilihat dari dua aspek dalam kajian ini iaitu pemakanan dan perayaan. Perubahan yang dilihat ialah mereka mengamalkan makanan tradisional dan moden. Dua responden menyatakan makanan tersebut adalah makanan harian. Oleh itu, aspek makanan dalam kajian ini adalah seimbang. Responden memberitahu bahawa:

“Sebab bagi saya, ia bukan makanan tradisional. Ia macam lebih kepada makanan harian sudah kerana telah terbiasa”. (Informan 1, 2019).

Kedua-dua perayaan besar akan disambut tetapi akan wujud satu yang lebih dominan. Ia tidak menjadi masalah untuk mengamalkannya selagi tidak bertentangan dengan agama. Hal ini menunjukkan aspek pemakanan dan perayaan saling dijaga bersama untuk keharmonian keluarga.

Boleh dibuktikan bahawa amalan-amalan budaya dalam keluarga campur adalah sangat penting untuk mengikatkan hubungan. Kajian ini juga mendapati empat daripada lima responden masih mengamalkan dan mengekalkan nilai-nilai tradisional. Ia dibuktikan melalui temu bual responden:

“Kaum Cina lebih banyak nilai tradisi yang telah saya pelajari. Contohnya, semasa makan kami tidak dibenarkan membuat bunyi yang bising dengan menggunakan sudu dan piring sebab dipercayai menolak rezeki. Kalau kaum Kadazan, nilai tradisi mungkin tidak banyak tetapi kami masih menerapkan nilai dari kedua-dua kaum”. (Informan 2, 2019).

Nilai tradisional dilihat masih dikekalkan dalam keluarga. Walaupun etnik Kadazan tidak mempunyai nilai tradisi yang banyak tetapi ia masih diterapkan dalam keluarga tersebut. Dengan ini, kedua-dua nilai daripada etnik tersebut boleh dipelihara. Nilai masih diamalkan kerana ia merupakan satu kebiasaan dari kecil manakala satu responden tidak mengamalkannya kerana mengikut arus zaman moden dan meninggalkan nilai tersebut.

Boleh diringkaskan bahawa nilai-nilai tradisional masih diamalkan Sino-Kadazan walaupun zaman telah moden. Nilai-nilai ini dijaga untuk mengekalkan identiti dan warisan. Ia penting untuk dijaga oleh generasi muda.

Kesemua responden dilihat memiliki hubungan yang mesra antara masyarakat. Boleh disimpulkan bahawa budaya dari aspek hubungan antara masyarakat adalah baik. Perbezaan yang muncul merupakan satu keunikan dan bukan menjadi permasalahan. Responden menyatakan:

“Baik. Tidak diskriminasi antara kaum. Dia orang faham apa yang saya amalkan dan juga memahami serta saya turut hormati apa yang mereka amalkan”. (Informan 2, 2019).

Kemampuan untuk berbahasa dengan pelbagai menyebabkan responden senang bergaul dengan rakan-rakan kerana kelebihan tersebut. Kelebihan itu membantu responden memperolehi kawan yang banyak dan kelancaran bertutur ini memudahkan lagi proses berkomunikasi.

Perubahan yang terjadi dalam kehidupan etnik turut dilihat dalam kajian ini. Dua responden menyatakan perubahan berlaku manakala tiga menyatakan tidak berlaku perubahan. Hal ini akibat sesuatu amalan telah diamalkan sejak kecil lagi. Temu bual ini menyokong pernyataan:

“Tiada yang berubah. Masih yang sama. Masih mengamalkan perayaan kedua-dua pihak. Mungkin bila saya berkahwin dengan keluarga campur, saya rasa akan terjadi lebih kecelaruan untuk anak saya dalam memilih ibu atau bapa dari segi agama kerana banyak pilihan”. (Informan 1, 2019).

Oleh kerana wujudnya pelbagai pilihan maka perubahan akan berlaku. Tetapi amalan yang diamalkan dari kecil akan menjadi satu kebiasaan kepada mereka. Perubahan dilihat berlaku

pada perayaan yang disambut dan cara adaptasi mereka. Kajian ini berjaya melihat bahawa identiti mereka semakin jelas apabila mereka semakin dewasa. Kejelasan dalam identiti ini menyebabkan mereka mampu beradaptasi dengan baik dalam kalangan masyarakat.

Kesimpulan

Pengkaji merumuskan bahawa etnik Sino-Kadazan merupakan satu etnik yang unik dan mempunyai keistimewaannya tersendiri. Melalui kajian ini, perubahan yang berlaku akibat daripada peredaran zaman tidak menyebabkan amalan-amalan tradisi budaya yang lain terhakis. Hal ini kerana, responden yang ditemu bual mengekalkan budaya dan amalan dari kedua-dua etnik. Pengkaji juga mendapati mereka yang menetap di bandar akan beradaptasi dengan keadaan dan persekitaran untuk kelangsungan hidup bersama pasangan kahwin campur.

Corak kehidupan Sino-Kadazan dapat dilihat dengan jelas melalui aspek-aspek yang telah dijelaskan diatas. Di samping itu, cabaran-cabaran serta cara pengadaptasian dalam kehidupan turut dapat didalami dan difahami. Kajian ini melihat agama dan kepercayaan, bahasa seharian dan budaya sebagai antara cabaran yang berlaku dalam etnik. Kajian ini turut mencari penyelesaian kepada cabaran-cabaran yang dikupas. Antara penyelesaian bagi agama dan bahasa, budaya yang menjadi dominan dalam keluarga akan dipilih. Budaya kehidupan harian keluarga campuran agak sukar untuk mencapai keseimbangan kerana faktor yang wujud.

Hasil kajian ini berjaya mengupas aspek-aspek yang menunjukkan berlaku juga perubahan. Amalan budaya seperti nilai-nilai tradisional yang sudah mula ditinggalkan, bentuk hubungan dengan masyarakat yang bersifat individualistik merupakan perubahan yang terjadi. Perubahan boleh dilihat adalah sebahagian daripada informan yang tidak sudah mengamalkannya untuk beradaptasi dengan persekitarannya hidup bandar atau moden. Namun, proses akomodasi dapat ditonjolkan oleh informan kerana pemodenan tidak menyebabkan nilai budaya terus terpinggir. Sebaliknya, responden yang telah berkahwin akan beradaptasi dengan pasangan mereka. Dimana, pasangan kahwin campur memiliki pemikiran yang luas dan terbuka dan secara tidak langsung diaplikasikan dalam amalan kehidupan seharian mereka.

Perbezaan ini diselesaikan dengan sikap memahami antara satu sama yang lain. Perbezaan adalah unik kerana melahirkan identiti. Keunikan ini seharusnya dipelihara agar budaya campuran dilihat boleh memberi kebaikan kepada semua pihak termasuk ahli keluarga, komuniti mahupun negara. Ia adalah satu amalan positif dan perlu dikekalkan.

Kesimpulannya, hubungan yang harmoni dapat dilihat dan dicapai antara dua budaya yang berbeza ini. Responden yang dikaji ini menunjukkan bahawa perlunya saling memahami dan bertolak-ansur antara satu sama yang lain untuk mengekalkan keharmonian dan mengelakkan persengketaan dalam keluarga.

Sebagai penutup, diharapkan kajian ini mampu memberi sumbangan kepada dunia akademik dan para pembaca serta masyarakat Sino-Kadazan. Kajian ini dilakukan untuk melihat adakah

hubungan harmoni dapat dicapai etnik tersebut. Selain itu, kajian ini adalah untuk menambah maklumat yang berkaitan dengan bidang saya agar boleh digunapakai pada masa hadapan.

Penghargaan

Setinggi penghargaan saya berikan kepada pengarang bersama artikel ini iaitu Prof. Dr. Rosazman Hussin. Ucapan terima kasih juga ingin saya berikan kepada Prof. Dr. Hashim Awang yang merupakan penyelia sewaktu kajian ini dilakukan. Ribuan terima kasih kepada rakan-rakan yang membantu mencerna idea dalam kajian ini. Tidak dilupakan juga kepada informan yang memberikan informasi penting kepada kami untuk menyiapkan kajian ini dengan jaya.

Rujukan

Artikel Journal

- Abdul, M. & Mohd, N. (2013). Kajian Mengenai Adat Perkahwinan Masyarakat Jawi Peranakan India Islam di Pulau Pinang, Malaysia: Dari Perspektif Islam. *Jurnal Sains Sosial Dan Kemanusiaan*, Vol. 5, No. 2.
- Arnett, J.J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, Vol. 55, No.5.
- Budi, A & Saidatul, N.(2020). Amalan Kahwin Campur dalam kalangan Masyarakat di Kota Kinabalu, Sabah. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)*, Vol. 5, No.9.
- Hatter, S. (1990). *Marriage Women and Social Stratification*. Chicago Journals, Vol. 86, No.4.
- Herskovits, M. J. (1948). *Man and His Works*. The Catholic University of America Press, Vol. 13, No.4.
- Marcson, S. (1950). *A Theory of Inter-marriage and Assimilation*. *Social Forces*, Vol. 29, No. 1.
- Sanusi, O. (1981). Perkahwinan Antara Etnik: Satu Kajian Di Bandar Melaka. *Journal of Southeast Asia Social Sciences and Humanities*, Vol. 19, No.1.
- Sarjit, S. G. (2001). Perkahwinan Campur Peranakan Punjabi di Sabah. *International Journal of the Malay World and Civilisation*, Vol. 19.

Tambiah, S. J. (1966). Polyandry in Ceylon. *Journal of Comparative Family Studies*, Vol. 11, No. 3.

Tan, C. B. (1988). The Baba of Melaka: Culture and Identity in a Chinese Peranakan Community in Malaysia. *The Journal of Asian Studies*, Vol. 49, No.4.

Buku

Berger, P. L., & Luckmann, T. (1991). *The Social Construction of Reality :A Treatise in the Sociology of Knowledge*. United State: The Penguin Press.

Cannell, C. F. , & Kahn, R. L. (1953). *Polling and Survey Research Methods*. London: Library of Congress Cataloging in Publication.

Creswell, J.W. (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Cuff, E. C., Sharrock, W.W. & Francis, D.W. (1998). *Perspective in Sociology*. London: Routledge.

Giok, H. P., & Nidzam, S. (2013). *Choose One!: Challenges of Inter-Ethnic Marriages in Malaysia*. Universiti Kebangsaan Malaysia.

Grusec, J. E. , & Hastings, P. D. (2007). *The Socialization of Prosocial Development*. United State: University of California.

Kluckhohn, R. (1962). *Culture And Behavior*. New York: The Free Press of Glencoe.
Kohlberg, L. (1976). *Moral stages and moralization: The cognitive-developmental*. New York: Rinehart and Winston.

Russell, B. (1959). *The Problems of Philosophy*. United Kingdom: Oxford University Press.

Sabitha, M. (2005). *Kaedah penyelidikan sains sosial*. Petaling Jaya, Selangor: Pearson Prentice Hall.

Schonpflug, U. , & Bilz, L. (2009). *Cultural Transmission*. Cambridge: Cambridge University Press.

Silcock, T. H. (1963). *Communal land Party Structure*. Canberra: Australian National University Press.

Stone, A. (1939). *Marriage Manual*,. London: The Macmillan Company and the Free Press.

Taylor, E. B. (1871). *Primitive Culture*. United Kingdom: Cambridge University Press.

Wong, D.T. K. (2016). *A Hybrid Community in East Malaysia: The Sino-Kadazan of Sabah and their Search for Identity*. Malaysia: University of Malaya.

Zainal, K. (1996). *Adat, " dalam Adat Istiadat Melayu Melaka*. Institusi Sejarah dan Patriotisme Malaysia: Universiti Malaya.

Zurafizah, A. (2016). *Uniknya Sabah BIDIK*. Malaysia: University Malaysia Sabah.

Bab dalam buku

Freedman, J. L. (1965). *Long-term behavioral effects of cognitive dissonance*. United Kingdom: Elsevier Inc. Pp. 195-202.

Keene, M. (1995). *Living Faith The Catholic Experience, CHELTENHAM*. England: Stanley Thornes. Pp. 132.

Maretzki, T. W. (1977). "*Intercultural Marriage: An Introduction*", in: Wen-Shin Tseng, John F. McDermott and Thomas W. Maretzki (eds). *Adjustment in Intercultural Marriage*. Hawaii: Department of Psychiatry, John A. Burns School of Medicine, pp 1- 11.

Temu bual

Informan 1, (2019). Universiti Malaysia Sabah.

Informan 2, (2019). Kampung Minintod.

Informan 3, (2019). Kampung Minintod.

Informan 4, (2019). Kampung Petagas.

Informan 5, (2019). Kampung Petagas.

Laman Web

<https://sabah.gov.my/cms/?q=ms/content/rakyat-sejarah> Diakses Pada 17 Jun 2021

<https://dbkk.sabah.gov.my/index.php/en/info-dbkk/latar-belakang-dbkk/profil-dbkk> Diakses Pada 17 Jun 2021

https://web.archive.org/web/20150205090002/http://www.statistics.gov.my/portal/download_Population/files/population/03ringkasan_kawasan_PBT_Jadual1.pdf Diakses Pada 17 Jun 2021